

Maciak, Dariusz

"Dzieje parlamentaryzmu w Polsce XV-XX w. (Materiały bibliograficzne)",
oprac. Kazimierz Zieliński, Warszawa
1985 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 78/3, 581-583

1987

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Dzieje parlamentaryzmu w Polsce XV—XX w. (Materiały bibliograficzne), opracował Kazimierz Zieliński, Centralna Biblioteka Wojskowa, Warszawa 1985, s. 240.

Kwestia informacji naukowej jest jednym z najbardziej nabrzmiałych problemów z jakimi styka się każdy parający się humanistyką. Nadzieje na stworzenie informacyjnej sieci komputerowej, komputerowych katalogów bibliotecznych i temu podobnych „gadgetów”, należą, u nas przynajmniej, do odległej przyszłości. Z tym większą radością wita się każdą inicjatywę uzupełnienia naszego warsztatu bibliograficznego. „Bibliografia historii polskiej” wydawana pod auspicjami Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk ukazuje się z kilkuletnim opóźnieniem i nie notuje niestety wszystkich publikacji poświęconych problematyce historycznej¹. Szczególną wagę należy więc przywiązywać do bibliografii przedmiotowych, tym bardziej, że ułatwiają one poszukiwania bibliograficzne, nie zmuszając do mozolnego przebijania się przed kilkudziesięciami tomów „Bibliografii”.

Wzmrożone zainteresowanie dziejami polskiego parlamentaryzmu jakie notujemy od kilkunastu lat, a co zaowocowało zapoczątkowaniem trzyciomowej „Historii sejmu polskiego”², przyniosło również podsumowanie bibliograficznych dziejów polskiego parlamentaryzmu w omawianym tu wydawnictwie Centralnej Biblioteki Wojskowej. Jest to tym cenniejsze, że wspomniana „Historia sejmu” poza najbardziej podstawowymi „Wskazówkami bibliograficznymi” nie daje zbyt wielu informacji o publikacjach poświęconych sejmowi Rzeczypospolitej.

Autor omawianej bibliografii, Kazimierz Zieliński, zgromadził materiał w dziesięciu działach głównych: „I. Zagadnienia ogólne; II. Geneza i początki sejmu w Polsce (do 1506 r.); III. Sejmy w latach 1506—1540; IV. Sejmy w latach 1540—1586; V. Sejmy w latach 1587—1696; VI. Sejmy w czasach saskich (1697—1763); VII. Sejmy okresu stanisławowskiego (1764—1793); VIII. Sejmy w okresie rozbiorów Polski; IX. Parlament Rzeczypospolitej Polskiej (1919—1939); X. Parlamentaryzm w Polsce Ludowej”. Przyjętej strukturze można zarzucić kilka nielogiczności. Dzieje sejmu Rzeczypospolitej przedrozbiorowej ujęte są w sześciu działach, podczas gdy zjawiska tak różne, jak instytucje parlamentarne Księstwa Warszawskiego, Królestwa Polskiego, powstania listopadowego oraz „Sejmy i konstytucje prowincjonalne. Polskie reprezentacje w parlamentach państw zaborczych” pomieszczone zostały w jednym dziale. Szczęśliwiej byłoby problematykę sejmu Rzeczypospolitej ująć w jednym dziale (oznaczonym cyfrą rzymską), z podziałem na okresy (oznaczone cyfrą arabską). Dyskusyjna jest również cezura 1586/1587, która dla dziejów sejmu jako instytucji nie miała większego znaczenia. Natomiast okres 1587—1696, dla parlamentaryzmu polskiego przynosi zmiany tak wielkie, że trudno traktować period ten jako jednorodny³.

Dziwi też konstrukcja działu pierwszego, w którym oczekiwać można by prac poświęconych całości lub większym okresom dziejów naszych instytucji parlamentarnych. Znajdujemy tam zaś prace poświęcone konstytucjom i sejmom w poszczególnych okresach, który winny znaleźć się w działach następnych. Nie można zgodzić się również z wyodrębnieniem tu poddziału „3. Sejmiki”. Mechanizm sejmikowy był przecież tak ściśle związany z działaniem sejmu szlacheckiego, że nie można tych dwóch elementów systemu parlamentarnego sztucznie rozdzielać, szczególnie zważywszy na to, że sejmiki w ciągu wieku XVII przejmowały prerogatywy dotąd zarezerwowane dla sejmu. Zresztą w działach poświęconych sejmom znajdujemy również prace zajmujące się sejmikami.

¹ Ostatnio wydano tom za rok 1983 (Por. *Bibliografia historii polskiej za rok 1983*, oprac. S. Głuszek, A. Malcówna, I. Perzanowska, Wrocław 1986).

² *Historia sejmu polskiego* t. I: *Do schyłku szlacheckiej Rzeczypospolitej*, pod red. J. Michalskiego, Warszawa 1984.

³ Zarzut podobny podniesiono w odniesieniu do pracy powyższej, gdzie zastosowano analogiczne cezury. Por. recenzja A. Filipczak-Kocur, PH t. LXXVII, 1986, z. 2, s. 375.

Brak działu poświęconego II wojnie światowej suponować może, że autor nie uznaje ciał przedstawicielskich rządu londyńskiego za „instytucje parlamentarne”.

Autor zastrzega się, że bibliografia jest „ze względu na szeroki zakres piśmiennictwa — z konieczności bibliografią selektywną. Ograniczono się w zasadzie do druków zwartych, ważniejszych artykułów prasowych, niektórych ustaw o charakterze państwowym” (s. VII). Jest to stwierdzenie o tyle niecisłe, że praca uwzględnia publikacje z czasopism naukowych, które trudno przecież uznać za „artykuły prasowe”. Odnośnie zasady selektywności, autor nie przedstawia reguł, w oparciu o które przeprowadzono wybór publikacji. Szkoda, że kwerendą nie objęto wszystkich publikacji naukowych poświęconych problematyce bibliografii, rozszerzając ich zestaw, co uczynić było można — w przypadku pojawienia się tzw. „trudności wydawniczych” — kosztem publikacji prasowych.

Poddać można w wątpliwość zasadność stosowanej przez autora selekcji. Skupię się tu na problematyce sejmu przedrozbiorowego, mając do dyspozycji „Wskazówki bibliograficzne” zawarte we wspomnianej „Historii sejmu” oraz własne doświadczenia w tym względzie⁴. Kazimierz Zieliński pominął wiele prac tam ujętych. Większość z nich to publikacje ważne, a niektóre są wprost podstawowe. Pominięto też prace co prawda, bardzo szczegółowe, lecz inne o podobnym zakresie znalazły się w bibliografii. Wśród ważniejszych braków wymienić należy publikacje A. Lityńskiego, H. Chodynickiego, K. Grzybowski, P. Skwarczyńskiego, J. Koweckiego, J. Seredyki, J. Rzońcy, J. Pietrzaka, W. Dworzaczka, H. Lulewicz i H. Karbownika⁵. Dziwi brak pozycji tak podstawowych jak „Pacta conventa” W. Sobocińskiego, „Prawa kardynalne” Z. Radwańskiego czy bardzo starych, lecz ważkich książek G. Lengnicha⁶. Skoro autor pomieścił — słusznie — w swej bibliografii „Rzeczpospolitą Polską w dobie sejmu inkwizycyjnego (1589—1592)” K. Lepszego, czemu pominął inną książkę tegoż autora, komplementarną w stosunku do pierwszej?⁷ Brak też książek S. Gruszeckiego, S. Płazy i J. Seredyki⁸. Autor

⁴ *Wskazówki bibliograficzne*, [w:] *Historia sejmu polskiego*, s. 420—428; *Literatura przedmiotu*, [w:] H. Litwin, D. Maciak, *Sejm polski w połowie XVII wieku*, Warszawa 1983, s. 62—69.

⁵ A. Lityński, *Szlachecki samorząd gospodarczy w Małopolsce (1606—1717)*, Katowice 1974; tenże, *Problem szlacheckiego prawa zgromadzeń ziemskich w Polsce XVII—XVIII wieku*, CzP-H t. XXVI, 1974, z. 1, s. 175—183; H. Chodynicki, *Sejmiki ziem ruskich w wieku XV*, Lwów 1906; K. Grzybowski, *Stanisław Mikołaj Sienicki. Demostenes sejmów polskich*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” t. II, 1957, s. 91—132; P. Skwarczyński, *Pierwsze trzy wolne elekcje viritim, 1573—1587 (Wybrane zagadnienia)*, „Teki Historyczne” t. X, 1959, s. 119—154; J. Kowecki, *Posłowie debiutanci na Sejmie Czteroletnim*, [w:] *Wiek XVIII. Polska i świat. Księga poświęcona Bogusławowi Leśnodorskiemu*, Warszawa 1974, s. 195—210; J. Seredyka, *Aktywność senatorów wielkopolskich na sejmach drugiej połowy panowania Zygmunta III Wazy (1611—1632)*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” z. 18, 1981, s. 5—16; J. Rzońca, *Ostatni sejm przed Cecorą (w 1619 r.)*, tamże z. 20, 1983, s. 5—91 tenże, *Po Ceczorze i podczas wojny chocimskiej. Sejmy z lat 1620 i 1621*, Wrocław 1983; W. Dworzaczek, *Oblicze wyznaniowe senatu Rzeczypospolitej w dobie kontrreformacji*, [w:] *Munera litteraria ku czci Romana Polaka*, Poznań 1962, s. 41—56; H. Lulewicz, *Skład wyznaniowy senatorów świeckich Wielkiego Księstwa Litewskiego za panowania Wazów*, PH t. LXVIII, 1977, z. 3, s. 425—445; H. Karbownik, *Udział przedstawicieli kapituł w sejmach i sejmikach Rzeczypospolitej (XV—XVIII)*, CzP-H t. XXII, 1970, z. 2, s. 169—178.

⁶ W. Sobociński, *Pacta conventa. Studium z historii prawa polskiego*, Kraków 1939; Z. Radwański, *Prawa kardynalne w Polsce*, Poznań 1952; G. Lengnich, *Prawo polskie Królestwa Polskiego*, Kraków 1836.

⁷ K. Lepszy, *Walka stromictw w pierwszych latach panowania Zygmunta III*, Kraków 1929.

⁸ S. Gruszecki, *Walka o władzę w Rzeczypospolitej Polskiej po wygaśnięciu dynastii Jagiellonów (1572—1573)*, Warszawa 1969; S. Płaza, *Próby reform ustrojowych w czasie*

zamieszcza „Chronologię sejmów polskich 1493—1793” W. Konopczyńskiego i jej uzupełnienie pióra H. Olszewskiego, lecz pomija analogiczną publikację Z. Radwańskiego⁹.

Z drobniejszych uchybień wskazać należy błędne wymienienie pracy poświęconej Andrzejowi Maksymilianowi Fredrze¹⁰ w części dotyczącej czasów saskich, gdy zmarł on prawie 20 lat przed wstąpieniem pierwszego Wettina na tron polski. Skoro zaś publikacja ta znalazła się w bibliografii, czemu pominięto inne opracowania poświęcone poglądom tego autora?¹¹

Przyznać jednak trzeba, że w istocie ta pionierska praca gromadząca prawie dwa i pół tysiąca najrozmaitszych publikacji, mimo istotnych braków, może stać się pomocna przy stawianiu pierwszych kroków na drodze poznania dziejów polskiego parlamentaryzmu. Warto też rozważyć, czy taka bibliografia nie powinna stać się ostatnim tomem wspomnianej „Historii sejmu polskiego”. Po licznych uzupełnieniach, zmianie konstrukcji i wprowadzeniu działów poświęconych źródłom — autor przytacza je, lecz marginalnie — mogłaby wystąpić w tej roli recenzowana praca.

Dariusz Maciak

Sharon Kettering, *Patrons, Brokers, and Clients in Seventeenth-Century France*. Oxford University Press. New York-Oxford 1986. s. 322; *Patronage and Politics During the Fronde*. [w:] „French Historical Studies” t. XIV. 3, 1986. s. 409—441.

Zanotujmy dwa zjawiska: *primo*, regionalne badania historyczne w Europie, bądź w skali lokalnej, bądź też krajowej, stały się częściej niż kiedykolwiek dawniej domeną historyków zagranicznych, zazwyczaj anglosaskich; *secundo*, w centrum uwagi historyków Zachodu znalazł się ostatnio klientelizm. Na przecięciu tych dwóch tendencji mieści się książka historyczki amerykańskiej, znanej już jako autorka cennej monografii parlamentu w Aix¹ i artykułów dotyczących Frondy. Badacze francuscy dostrzegali, rzecz jasna, problem stosunku patron-klient w czasach nowożytnych a Roland Mousnier uczynił z tego jeden z głównych tematów badań własnych i grona swych uczniów². Jednak interpretacja pojęcia *fidélité*, kluczowego dla mousnierowskiej koncepcji nowożytności europejskiej, nie spotkała się z aprobatą poza kręgiem bliskich mu osobiście badaczy, zaś relacje społeczne zbliżonego typu odgrywają — rzecz znamienna — nikłą rolę w analizach i syntezach z kręgu „szkoły Annales”³. Historycy anglosascy natomiast znaleźli się w ostatnich dekadach pod silnym wpływem etnologii, głównie amerykańskiej.

pierwszego bezkrólewia (1572—1574), Kraków 1969; J. Seredyka, *Rzeczpospolita w ostatnich latach panowania Zygmunta III (1629—1632)*. *Zarys wewnętrznych dziejów politycznych*, Opole 1978.

⁹ Z. Radwański, *Uzupełnienie do chronologii sejmów polskich*, CzP-H t. II, 1949, s. 449—451.

¹⁰ Z. Ogonowski, *W obronie liberum veto. Nad pismami Andrzeja Maksymiliana Fredry*, „Człowiek i Świątopogląd” 1975, nr 4, s. 59—87; nr 5, s. 83—106.

¹¹ Z. Rynduch, *Andrzej Maksymilian Fredro (portret literacki)*, Gdańsk 1980; J. Wimmer, *Trzy projekty Andrzeja Maksymiliana Fredry w sprawach wojskowych*, [w:] „Studia i Materiały do Historii Wojskowości” t. XVII, cz. 2, Warszawa 1972, s. 251—279 oraz inne.

¹ *Judicial Politics and Urban Revolt: The Parliament of Aix, 1629—1659*, Princeton 1978.

² Por. *Hommage à Roland Mousnier: Clientèles et fidélités à l'époque moderne*, wyd. Y. Durand, Paris 1981.

³ Mam na myśli badania nad dziejami nowożytnymi, gdzie pewien wyjątek stanowią badania Denis Richeta. W zakresie dziejów starożytnych natomiast trzeba wymienić Paula Veyne dla starożytności i Marka Augst w zakresie badań nad społeczeństwami i systemami władzy w Afryce.